C/2025/773

11.2.2025 г.

Становище на Европейския икономически и социален комитет

Преразглеждане на Териториалната програма до 2030 г. — Към по-интегриран и граждански подход с по-силни връзки с политиката на сближаване

(становище по собствена инициатива)

(C/2025/773)

Докладчик: **Stefano PALMIERI**

Съветници	Marco CELI, за докладчика
Решение на пленарната асамблея	18.1.2024 г.
Правно основание	Член 52, параграф 2 от Правилника за дейността
Компетентна секция	„Икономически и паричен съюз, икономическо и социално сближаване“
Приемане от секцията	6.11.2024 г.
Приемане на пленарна сесия	5.12.2024 г., четвъртък
пленарна сесия №	592
Резултат от гласуването („за“/„против“/„въздържал се“)	176/0/2

1. Заключения и препоръки

1.1. Въпреки че предоставените от ЕС ресурси изобщо не са достатъчни за противодействие на централизиращите тенденции на единния пазар, ЕИСК подчертава стратегическата роля на Териториалната програма до 2030 г. за насърчаване на териториалното сближаване и справяне с икономическите, социалните и екологичните предизвикателства, които засягат различните региони.

1.2. ЕИСК счита, че Териториалната програма трябва да насърчава петата свобода на вътрешния пазар — очертана в доклада на Лета: „свободата да останеш“ на мястото, където си избрал да живееш — като по този начин се гарантира пълно икономическо, социално и териториално сближаване чрез: предоставяне на обществени услуги от общ интерес; гарантиране на връзки с подходяща транспортна инфраструктура и чрез създаване на благоприятни условия за устойчиво място за живот и качество на живота. От друга страна, както се посочва в доклада Draghi, тя би трябвало също така да гарантира, че всички региони могат да се възползват от възможностите за местно развитие чрез мерки за гарантиране и укрепване на тяхната конкурентоспособност (чрез насърчаване на инвестиции в: иновации, продължаващо образование и обучение, предприемачество, устойчивост на околната среда, цифрово развитие и др.).

1.3. ЕИСК подчертава, че с акцента си върху по-справедлива и по-екологична Европа Териториалната програма до 2030 г. е приведена в съответствие с дългосрочните цели на ЕС и осигурява солидна основа за интегрирано пространствено планиране.

1.4. ЕИСК отбелязва, че въпреки действията на ЕС за изпитване и изпълнение на Териториалната програма на ЕС до 2030 г., полезните въздействия, които тя може да донесе в подкрепа на сближаването и справедливото развитие, все още не са напълно оползотворени на местно и териториално равнище.

1.5. ЕИСК подчертава значението на укрепването на взаимовръзката между Териториалната програма до 2030 г. и политиката на сближаване. Териториалната програма до 2030 г. е стратегически инструмент за подкрепа на териториите, насочен към определяне на приоритети за справяне с предизвикателствата, пред които териториите са изправени, докато политиката на сближаване гарантира изпълнението на Програмата чрез финансиране на целеви проекти, като спомага за намаляване на различията и насърчава устойчивия растеж в различните региони на ЕС.

1.6. ЕИСК счита, че е необходимо да се засили информирането и участието на гражданското общество в процесите на планиране и изпълнение на Териториалната програма до 2030 г., като се подчертае рискът от приемане на инициативи и проекти, които не отговарят напълно на нуждите на крайните бенефициери на политиките и стратегиите на ЕС: хората и социалните и икономическите партньори.

1.7. ЕИСК обръща внимание на кризите и системните промени, които характеризират ЕС, и произтичащото от това увеличаване на смущенията и рисковете (социални, икономически, екологични и др.), и предлага изрично да се подчертае необходимостта от систематично разглеждане на устойчивостта в Териториалната програма до 2030 г.

1.8. ЕИСК приветства процеса на разработване и изпитване на Териториалната програма до 2030 г., осъществяван чрез пилотни действия, но подчертава значителните възможности за подобряване на приемането на интегрирани процеси на териториално развитие (социално, икономическо и екологично) в подкрепа на прилагането на процесите на териториално сближаване, основани на принципите на отговорност и субсидиарност. В този контекст ЕИСК счита, че при всички случаи пилотните проекти трябва да обхващат един или повече региони във всички държави членки, което понастоящем не е така.

1.9. Като се имат предвид вътрешните и външните фактори, ЕИСК счита, че сближаването, устойчивостта и издръжливостта на различните териториални измерения на ЕС не могат да бъдат разглеждани отделно с обикновени инструменти. Поради това ЕИСК препоръчва включването на Териториалната програма в процеса на европейския семестър, като се следват насоките, подкрепени от ESPON.

1.10. ЕИСК препоръчва да се гарантира максимално тясна координация на Териториална програма до 2030 г. с политиката на териториално сближаване. Това може да се постигне с помощта на функционални партньорства между градските и селските райони и чрез интегрирани проекти, насочени към укрепване на устойчивостта и издръжливостта на местните икономически, социални и екологични системи (на градските зони и техните функционални територии и селски периферни райони).

1.11. ЕИСК посочва необходимостта от засилване на присъствието на представителите на социалните и икономическите партньори в рамките на принципа на партньорство в сферата на териториалното развитие (местно и регионално). Подчертаваме, че добър пример за уравновесено представителство предлагат програмите CLLD ([1]), където членовете на партньорството от публичната администрация могат да бъдат максимум 50 %.

1.12. ЕИСК подчертава необходимостта от разработване на процеси и инициативи, насочени към укрепване на съгласуваността на Териториална програма до 2030 г. с нуждите и предизвикателствата на ЕС, както и полезни взаимодействия с Лайпцигската харта и Програмата на ЕС за градовете.

1.13. ЕИСК счита, че е от съществено значение действието на Териториалната програма до 2030 г. да се адаптира в съответствие със следните приоритети: борба с изменението на климата, приспособяване към демографските промени; консолидиране на интегрирания подход за балансирано териториално развитие; укрепване на гражданския подход и подхода на участие на гражданското общество.

1.14. ЕИСК подчертава необходимостта да се инвестира в укрепването на социалната инфраструктура, за да се подобри достъпът до здравни услуги и услуги за социални грижи, особено в селските и отдалечените райони ([2]). От съществено значение е да се осъществят инициативи, които улесняват интеграцията на мигрантите и подкрепят общностите в демографски упадък чрез програми за социално приобщаване.

1.15. ЕИСК подчертава значението на подкрепата за развитието на сребърната икономика (Silver Economy) ([3]) чрез създаване на възможности за заетост и обучение за младите хора и жените, насърчаване на цифровизацията и иновациите в сектори, които отговарят на нуждите на застаряващото население.

1.16. ЕИСК счита за приоритет насърчаването на балансирано и устойчиво териториално развитие чрез засилено сътрудничество между всички равнища на управление и интегрирана координация на регионалните политики, политиките в областта на транспорта, здравеопазването и грижите, околната среда, енергетиката и селското стопанство. От съществено значение е да се гарантира справедливо разпределение на ресурсите и възможностите между всички европейски региони, подобряване на транспортната инфраструктура и намаляване на цифровото разделение, за да се гарантира по-добра свързаност.

([1]) LEADER/BOMP обяснени | Европейската мрежа за развитие на селските райони (EMPCP).

([2]) Доклад на Работната група на високо равнище относно инвестирането в социална инфраструктура в Европа, 2018 — Boosting Investment in Social Infrastructure in Europe, 2018(Насърчаване на инвестициите в социална инфраструктура в Европа).Fransen, L., del Bufalo, G., Reviglio, E. Discussion Paper 074/януари 2018 г.Европейска комисия — Европейска асоциация на дългосрочните инвеститори.

([3]) Европейската комисия насърчава сребърната икономика | Interreg Europe.

1.17. ЕИСК счита, че е от съществено значение да се засилят правомощията на администраторите и държавните служители, работещи по Териториалната програма до 2030 чрез изграждане на капацитет. Инициативи за обучение и опресняване на знанията ще им дадат възможност да се справят със сложни териториални предизвикателства и да интегрират приоритетите на програмата в местните политики, като насърчават по-ефективно и устойчиво управление.

1.18. ЕИСК подчертава необходимостта от подкрепа за по-приобщаващо и основано на участието вземане на териториални решения чрез увеличаване на използването на обществени консултации и процеси на участие с цел активно включване на организациите на гражданското общество, социалните партньори, фондациите и други филантропски организации, както и гражданите. От съществено значение е на местните общности да се предоставят необходимите инструменти и експертен опит за оказване на влияние върху решенията, засягащи тяхната територия, като се насърчава взаимното допълване между публичните фондове на ЕС с цел укрепване на овластяването на общностите.

1.19. ЕИСК подчертава, че е важно да се гарантира прозрачност в процесите на вземане на решения, да се гарантира достъп до съответните данни и информация и на гражданите ясно да се съобщават мотивите, поради които са взети решенията. За едно по-справедливо общество е от решаващо значение всички социални групи, включително малцинствата и уязвимите групи, да бъдат представени в териториалните решения, като се приемат политики, насочени към преодоляване на неравенствата и насърчаване на социалната интеграция.

1.20. ЕИСК насърчава сътрудничеството между публичните администрации и заинтересованите страни при изпълнението на териториални проекти и настоява за участието на местните власти в стратегическото планиране и междурегионалното сътрудничество.

1.21. ЕИСК счита, че е от решаващо значение да се подкрепи по-демократично, приобщаващо и отговорно управление, в което гражданите и организациите на гражданското общество са активни участници в оформянето на бъдещето на своите територии.

2. **Контекст и общи бележки**

2.1. Териториалната програма до 2030 г. ([4]) е междуправителствен документ за насърчаване на териториалното сближаване в ЕС и има за цел да донесе ползи за всички европейски територии и граждани. Въпреки че средствата на ЕС за сближаване бяха недостатъчни за противодействие на централизиращите тенденции на единния пазар, Териториалната програма до 2030 г. и Кохезионният фонд посрещнаха икономическите, социалните и екологичните предизвикателства. Въпреки липсата на преки инструменти за прилагане, в Териториалната програма до 2030 г. се призовава за включване на териториалното измерение във всички политики, имащи за цел постигането на по-справедлива и по-екологична Европа.

2.1.1. Средствата, отпуснати от ЕС за сближаване, никога не са били достатъчни, за да се противодейства на централизиращите тенденции на единния пазар. Териториалната програма, обаче (доколкото е считана за приоритетна) и Кохезионният фонд изиграха решаваща роля за посрещане на икономическите, социалните и екологичните предизвикателства, засягащи различните региони.

2.1.2. Чрез Териториалната програма до 2030 г. се укрепват инструментите за осигуряване на достатъчно перспективи за развитие и сближаване във всички региони на ЕС и хората, живеещи там (по-справедлива Европа). Процесите и стратегиите за опазване на околната среда и подпомагане на развитието на регионите и икономическите системи също се изпълняват чрез процеси, които са в съответствие с приоритетите за екологична устойчивост и кръгова икономика („По-зелена Европа“).

2.2. Управлението на Териториалната програма до 2030 г. се основава на многостепенно сътрудничество между европейски, национални, регионални и местни институции. Ключовите елементи включват: координация на териториалните политики от страна на Европейската комисия и държавите членки, активно участие на местните и регионалните власти, за да се отговори на нуждите на териториите и механизми за мониторинг и оценка, за да се гарантира прозрачност и постоянни подобрения.

2.2.1. През 2021 г. бяха стартирани седем пилотни действия, за да се стимулират основните участници за действие, показвайки, че целите на Териториалната програма до 2030 г. могат да бъдат преследвани конкретно на местно и регионално равнище. С тези действия, финансирани с национални фондове от участващите държави членки, се цели да се експериментират иновативни подходи, основани на територията и адаптирани към местните особености.

([4]) https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/brochure/territorial_agenda_2030_summary_en.pdf.

2.3. Гражданското общество играе решаваща роля в изпълнението на Териториалната програма до 2030 г., но участието му все още не е оценено в достатъчна степен, както личи от трудностите, срещани при активното привличане за участие на социалните и икономическите партньори, особено по отношение на най-уязвимите групи. От решаващо значение е да се засили участието на гражданското общество, за да се гарантира приобщаващо управление, което отчита нуждите на различните териториални участници и подобрява качеството на живот в различните европейски региони.

2.4. Териториалната програма до 2030 г. подпомага укрепването на териториалното измерение на всички политики и на всички равнища на управление по отношение на следните приоритети:

— Териториално сближаване: насърчаване на баланса и устойчивото развитие на различните териториални области на ЕС чрез намаляване на икономическите, социалните и културните различия между тях;

— Партньорство и многостепенно управление: активно включване на териториалните участници на всички равнища на вземане на решения, насърчаване на диалога и сътрудничеството между различните териториални власти и насърчаване на основано на участие и приобщаващо управление;

— Развитие и икономическа конкурентоспособност: подкрепа за икономическото развитие, иновациите и конкурентоспособността на европейските региони и територии чрез насърчаване на предприемачеството, заетостта, цифровизацията и достъпа до инфраструктурите;

— Екологична и социална устойчивост: гарантиране на екологичната и социалната устойчивост на европейските територии чрез насърчаване на прехода към кръгова и нисковъглеродна икономика, опазване на околната среда и природните ресурси и хармонично съвместно съществуване на човешките дейности и околната среда.

2.5. Териториалната програма до 2030 г. е полезен инструмент за подпомагане на европейските територии при справянето с онези предизвикателства, които поради своята сложност и значимост не могат да бъдат решени от отделни лица с обикновени инструменти, а именно:

— Териториално сближаване: гарантиране, че всички региони на ЕС имат равни възможности за икономическо и социално развитие.

— Устойчиво развитие: насърчаване на устойчиво развитие, което да отчита нуждите на околната среда и да гарантира опазването на природните ресурси, съгласно ЦУР.

— Икономическа конкурентоспособност: насърчаване на икономическия растеж и иновациите във всички европейски региони, за да се гарантира създаването на работни места и икономически просперитет.

— Териториално управление: подобряване на управлението на регионално и местно равнище чрез включване на всички заинтересовани страни в определянето на териториалните политики.

— Координиране на политиките: насърчаване на по-добра съгласуваност и координация между европейските и националните политики, за да се гарантира ефективно използване на териториалните ресурси и възможности.

— Социално приобщаване: гарантиране, че всички хора, независимо от територията, в която живеят, имат достъп до еднакви възможности за икономическо, социално и политическо участие.

2.6. Връзките между Териториалната програма до 2030 г., Лайпцигската харта и Програмата на ЕС за градовете (вж. становището *„Преразглеждане на Териториалната програма до 2030 г., Лайпцигската харта и Програмата на ЕС за градовете“* ([5])) са очевидни в техните общи цели, ръководни принципи и стратегически подходи. Въпреки че тези документи имат различна насоченост и различен контекст на развитие, те се пресичат и укрепват взаимно, за да насърчават устойчивото и интегрирано териториално и градско развитие в целия ЕС.

2.6.1. По отношение на връзката с Териториалната програма до 2030 г. трябва да се подчертаят приоритетите, определени в Споразумението от Любляна и неговата многогодишна работна програма за периода 2022—2026 г., а именно: подобряване на законодателството, по-добро финансиране и по-добро познаване (трите стълба на споразумението, които съгласно Политическата декларация трябва да се координират с други европейски и международни програми за устойчиво градско развитие).

([5]) Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „Преразглеждане на Териториалната програма на ЕС, Лайпцигската харта и Програмата на ЕС за градовете“ (ОВ C 429, 11.12.2020 г., стр. 145).

2.7. Териториалната програма до 2030 г. е тясно свързана с различни общностни стратегии и политики на ЕС. Тези взаимоотношения се проявяват чрез общи цели, допълняемост на действията и синергии във финансирането.

2.7.1. **Политика на сближаване** ([6]) — С Териториалната програма до 2030 г. се цели да се намалят териториалните различия и да се насърчи балансирано развитие, цели, които са ключови и в политиката на сближаване на ЕС. Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ), по-специално Европейският фонд за регионално развитие (ЕФРР) и Европейският социален фонд (ЕСФ), подкрепят проекти, които отразяват приоритетите на Програмата, като устойчивостта на околната среда и социалното приобщаване.

2.7.2. **Европейски зелен пакт** — Териториалната програма до 2030 г. допринася за Европейския зелен пакт, стратегията на ЕС до 2050 г. Европа да стане най-неутрален по отношение на климата континент. Териториалните инициативи, насърчавани от Програмата, като устойчивото градско развитие и интегрираното управление на природните ресурси, са в съответствие с целите на Зеления пакт.

2.7.3. **Обща селскостопанска политика (ОСП)** ([7]) — Териториалната програма до 2030 г. насърчава балансирано териториално развитие, което да включва както градските, така и селските райони, като гарантира териториалното сближаване.

2.7.4. **Стратегия за биологичното разнообразие до 2030 г.** ([8]) — Териториалната програма до 2030 г. допринася за опазването на биологичното разнообразие чрез насърчаване на устойчиви практики за земеползване и опазване на естествените местообитания в съответствие с целите на Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2030 г.

2.7.5. **План за действие за кръговата икономика** ([9]) — Териториалната програма до 2030 г. подкрепя прехода към кръгова икономика, като насърчава устойчивото управление на ресурсите и рециклирането в съответствие с Плана за действие на ЕС относно кръговата икономика.

2.7.6. **Стратегия на ЕС в областта на цифровите технологии** ([10]) — Териториалната програма до 2030 г. насърчава цифровото приобщаване и технологичните иновации в териториите, като подкрепя целите на Стратегията на ЕС в областта на цифровите технологии за подобряване на свързаността и цифровата грамотност.

2.8. В рамките на политиката на сближаване и инструментите за изпълнение за периода 2021 — 2027 г. се подчертава пряката връзка между Териториалната програма до 2030 г. и стратегическа цел № 5 „Европа по-близо до гражданите“ ([11]). С оглед на това се подчертава стратегическата роля за прилагането на Териториалната програма до 2030 г., която изиграха инструментите за интегрирано програмиране, наречени „ИТИ“ (Интегрирани териториални инвестиции) ([12]) и ВОМР (водено от общностите местно развитие) ([13]), както и програмите за европейско териториално сътрудничество (Interreg) ([14]).

2.8.1. Въведени през 2014 г. въз основа на опита от LEADER и засилени за периода 2021-2027 г., ИТИ и ВОМР подчертават значението на интегрираните териториални стратегии за сближаване. Тези инструменти насърчават подхода „от долу нагоре“ към териториалното развитие, като включват за участие местните и регионалните власти и улесняват диалога със заинтересованите страни, както и укрепват публично-частното сътрудничество и сътрудничеството между различните равнища на управление.

2.8.2. Програмите Interreg играят решаваща роля в подкрепа на Териториалната програма до 2030 г. — стратегическа рамка, която има за цел да насърчи балансираното и устойчивото териториално развитие в Европа чрез насърчаване на съвместното развитие на граничните райони (трансгранично измерение), подкрепа за интегрирането на транспортните мрежи, опазването на околната среда и управлението на природните ресурси в по-широка перспектива (транснационално измерение) и насърчаване на обмена на знания и експертен опит за по-хомогенно териториално развитие (междурегионално измерение).

([6]) ОВ L 231, 30.6.2021 г., стр. 159.
([7]) https://www.consilium.europa.eu/bg/policies/cap-introduction/.
([8]) COM(2020) 380 final.
([9]) COM(2020) 98 final.
([10]) COM(2020) 67 final.
([11]) ОВ L 231, 30.6.2021 г., стр. 159.
([12]) Интегрирани териториални инвестиции (europa.eu).
([13]) https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/guidelines/2014/guidance-on-community-led-local-development-in-european-structural-and-investment-funds.
([14]) ОВ L 231, 30.6.2021 г., стр. 94.

2.9. Поради липса на конкретна финансовата обезпеченост изпълнението на Териториалната програма до 2030 г. се подкрепя от различни финансови инструменти, които са на разположение на държавите членки и регионите. Тези инструменти могат да бъдат класифицирани в две основни категории: програми за непряко управление и програми за пряко управление. Тези програми подкрепят изпълнението на Териториалната програма до 2030 г. във всички териториални измерения и по отношение на икономическите, екологичните и социалните цели. Отбелязва се недостатъчна способност за прилагане на процеси за използване на програмите в съответствие с логиката на допълняемост и синергия.

2.9.1. По отношение на програмите за непряко управление, действащи за периода 2021 - 2027 г., се подчертават следните инструменти:

— Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР) ([15]).

— Европейски социален фонд + (ЕСФ+) ([16]).

— Кохезионен фонд ([17]).

— Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) ([18]).

— Европейски фонд за морско дело и рибарство (ЕФМДР) ([19]).

2.9.2. Във връзка с програмите за пряко управление, действащи за периода 2021 — 2027 г., се подчертават следните програми:

— „Хоризонт Европа“ ([20]).

— LIFE ([21]).

— „Еразъм+“ ([22]).

— InvestEU ([23]).

3. **Резултати, постигнати от Териториалната програма до 2030 г.**

3.1. Изпълнението на Териториалната програма до 2030 г. доведе до резултати на териториално равнище, както в контекста на пилотните проекти, насочени към проверка на осъществимостта на действията и измерване на тяхната ефективност, така и по отношение на процесите, осъществявани на териториално равнище NUTS 2 ([24]) и NUTS 3 ([25]) от публични и частни субекти.

3.2. По отношение на пилотните проекти ([26]), резултатите показват значението на многостепенното сътрудничество и на териториалния подход за постигане на целите на Териториалната програма до 2030 г. Комбинацията от иновации, участие и адаптиране към местните особености се оказа успешна стратегия за справяне с предизвикателствата на устойчивото развитие.

3.2.1. **Укрепване на многостепенното сътрудничество:** пилотните действия насърчиха тясно сътрудничество между местни, регионални и национални власти. Това доведе до по-голяма степен на сближаване в политиките и стратегиите за териториално развитие.

([15]) ОВ L 231, 30.6.2021 г., стр. 60.
([16]) ОВ L 231, 30.6.2021 г., стр. 21.
([17]) ОВ L 231, 30.6.2021 г., стр. 60.
([18]) ОВ L 435, 6.12.2021 г., стр. 1.
([19]) ОВ L 247, 13.7.2021 г., стр. 1.
([20]) ОВ L 170, 12.5.2021 г., стр. 1.
([21]) ОВ L 172, 17.5.2021 г., стр. 53.
([22]) ОВ L 189, 28.5.2021 г., стр. 1.
([23]) ОВ L 107, 26.3.2021 г., стр. 30.
([24]) NUTS 2: основни региони за прилагането на регионалните политики.
([25]) NUTS 3: малки региони за специфични диагностики.
([26]) Териториалната програма до 2030 г. | Бъдеще за всички територии.

3.2.2. **Иновативни и адаптирани решения**: бяха разработени и внедрени иновативни решения, съобразени с местните особености. Тези решения бяха насочени към справяне с конкретни проблеми на различните региони, подобрявайки ефективността на действията.

3.2.3. **Участие и ангажираност на заинтересованите страни:** чрез диалог, насочен към постигане на консенсус, се осигури възможност за включване на широк кръг от заинтересовани страни, включително граждани, предприятия, НПО и академични институции. Това гарантира, че приетите решения широко се споделят и подкрепят от общността.

3.2.4. **Подобряване на качеството на живот:** пилотните действия доведоха до осезаеми подобрения в качеството на живот на съответните общности. Например има напредък по отношение на устойчивостта на околната среда, инфраструктури, обществени услуги и местно икономическо развитие.

3.2.5. **Възпроизводими модели:** пилотните проекти предоставиха успешни модели, които могат да бъдат възпроизведени в други региони. Тези модели предлагат практически насоки за прилагането на стратегии за териториално развитие в различни условия.

3.2.6. **Икономически просперитет и устойчивост:** инициативите насърчиха местния икономически растеж по устойчив начин, като намалиха въздействието върху околната среда и насърчиха използването на местните ресурси. Това допринесе за създаването на по-устойчиви и издръжливи икономики.

3.2.7. **Повишен институционален капацитет:** чрез сътрудничеството и обмена на знания местните и регионалните институции укрепиха своя капацитет за планиране и прилагане на ефективни политики.

3.2.8. Въпреки че на етапа на изпълнение на Териториалната програма до 2030 г. бяха набелязани 52 вдъхновяващи примера (проекти, инициативи и инструменти) за използването на териториален подход при разработването и изпълнението на политиките на сближаване, европейското разпределение на пилотните действия всъщност е напълно небалансирано.

3.2.8.1. Германските национални и регионални органи участват в пет пилотни действия, полските органи — в три пилотни действия, а австрийските, швейцарските, френските, люксембургските, португалските, словенските и норвежките органи — в две пилотни действия. Белгийските, чешките, испанските, хърватските, ирландските, нидерландските, румънските и шведските власти участват само в едно пилотно действие. Други държави членки не участват в нито едно от пилотните действия. Изглежда доста необичайно фактът, че някои средиземноморски държави членки не са включени в пилотните действия по Териториалната програма до 2030 г. (такъв е случаят с Италия и Гърция) или че имат крайно слабо участие (Испания), като същото се отнася и за източните държави членки.

3.3. Що се отнася до изпълнението на дейностите от страна на публични и/или частни субекти по отношение на териториите NUTS 2 и NUTS 3 се подчертават резултати за икономическото, екологичното и социалното измерение, особено чрез осъществяването на инициативи, подкрепяни от европейските програми за непряко управление:

3.3.1. **Подобряване на териториалното сближаване:** намаляване на социалните и икономическите различия с оглед на по-силно териториално сближаване чрез целевото отпускане на средства от европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ), с които се финансираха проекти за инфраструктура, за градско и селско развитие, както и социални и икономически инициативи.

3.3.2. **Интегриране на териториалните политики:** насърчаване на интегриран подход към териториалното планиране, чрез стимулиране на сътрудничеството между различни политики на ЕС, като политиката на сближаване, общата селскостопанска политика (ОСП) и Европейският зелен пакт. Това доведе до по-голяма синергия между целите за териториално развитие и други политики на ЕС.

3.3.3. **Развитие на местен и регионален капацитет:** подобряване на техническия и административен капацитет на местните и регионалните власти, като се улеснява разработването и изпълнението на сложни и устойчиви проекти.

3.3.4. **Насърчаване на устойчивото развитие:** укрепване на устойчивостта на околната среда, като възстановяването на градски райони в лошо състояние, енергийната ефективност, устойчивата мобилност и интегрираното управление на природните ресурси.

3.3.5. **Укрепване на териториалното сътрудничество:** насърчаване на трансграничното, транснационалното и междурегионалното сътрудничество чрез програми като Interreg, които улесниха обмена на добри практики и осъществяването на съвместни проекти между различни европейски региони.

3.3.6. **Участие на заинтересованите страни:** засилване на участието на социалните и икономическите партньори, включително граждани, предприятия, НПО и академични институции в процеса на вземане на решения и териториалното планиране. Това увеличи прозрачността и приемането на териториалните политики.

4. **Бъдещите перспективи на Териториалната програма до 2030 г.: пътят напред**

4.1. Бъдещето на Териториалната програма до 2030 г. е тясно свързано с преходите, които характеризират процесите на развитие и сближаване на европейските територии. В рамките на тези процеси специално внимание трябва да се обърне на демографските промени.

4.1.1. По отношение на демографските промени ще трябва да се подкрепят стратегически инициативи и действия, за да се даде възможност на всички европейски региони да се адаптират по устойчив и приобщаващ начин към последиците, които ще настъпят в краткосрочен и средносрочен план. По-конкретно:

— укрепване на социалните инфраструктури: подобряване на достъпа до здравни услуги и социално подпомагане, особено в селските и отдалечените райони;

— насърчаване на социалното приобщаване: инициативи за по-добра интеграция на мигрантите и подкрепа за общностите с намаляващо население;

— развиване на местната икономика с оглед на „сребърната“ икономика (Silver Economy): създаване на възможности за работа и обучение за младите хора и жените, като се насърчават цифровизацията и иновациите.

4.2. Териториалната програма до 2030 г. трябва да укрепи своя интегриран подход, за да насърчава балансирано и устойчиво териториално развитие в рамките на ЕС, като използва цялостна визия с оглед на взаимодействията между различни секторни политики и равнища на управление:

4.2.1. **Териториално сближаване:** насърчаване на балансирано разпределение на ресурсите и възможностите между различните европейски региони, като се намаляват териториалните различия. Засилване на действията, насочени към това, да се гарантира, че всички региони, включително по-слабо развитите, имат достъп до възможностите за икономическо и социално развитие.

4.2.2. **Многостепенно управление:** насърчаване на тясно сътрудничество между местните, регионалните, националните и европейските равнища на управление, за да се гарантира съгласуваност в политиките и действията.

4.2.3. **Интегриране на секторните политики:** осигуряване на координация и синергия между политиките за регионално развитие, транспорт, околна среда, енергетика, селско стопанство и други, като се насърчава използването на инструменти за интегрирано териториално развитие, като например ИТИ и ВОМР, които могат съвместно да подобрят икономическите, социалните и екологичните аспекти с оглед на различните териториални измерения.

4.2.4. **Устойчивост и издръжливост:** насърчаване на практики, които намаляват въздействието върху околната среда и насърчават дългосрочната устойчивост, и подкрепа на мерки за повишаване на издръжливостта на регионите и териториите към изменението на климата чрез подобряване на способността за адаптиране на общностите и инфраструктурите.

4.2.5. **Териториална конкурентоспособност:** насърчаване на иновациите, научноизследователската и развойна дейност с цел подобряване на конкурентоспособността на европейските региони, като се подпомага развитието на местните икономики чрез политики, които стимулират предприемачеството, цифровизацията, достъпа до световните пазари и адаптирането на уменията на работниците.

4.2.6. **Достъпност и свързаност:** подобряване на транспортните инфраструктури, за да се гарантира по-добра свързаност между регионите и с останалия свят и намаляване на цифровото разделение, за да се насърчи участието на всички територии и местни общности във възможностите, предлагани от цифровата икономика, с особено внимание към районите, характеризиращи се с неблагоприятно географско положение.

4.2.7. **Качество на живота и благосъстояние:** гарантиране, че всички региони разполагат с висококачествени основни обществени услуги, като здравеопазване, образование и социални услуги, и насърчаване на здравословна и безопасна жизнена среда, като се обръща особено внимание на качеството на въздуха, водата, почвата и зелените пространства.

4.2.8. **Мониторинг и оценка:** използване на специфични показатели за проследяване на напредъка на териториалните политики и оценка на въздействието на действията, не само чрез количествен анализ, но и чрез определяне на показатели, които могат да измерват качеството на предприетите действия.

4.3. Включването на Териториалната програма до 2030 г. в европейския семестър е от решаващо значение за балансираното развитие в регионите на ЕС. Този подход съгласува териториалните политики и икономическите стратегии, като гарантира координиран отговор на местните предизвикателства и повишава видимостта на въпросите, свързани със сближаването. Той също така допринася за намаляване на регионалните различия и насърчаване на приобщаващия растеж, като увеличава максимално въздействието на публичните политики.

4.3.1. Стратегическа координация: ЕИСК счита, че сближаването, устойчивостта и издръжливостта на различните териториални измерения на ЕС не могат да бъдат разглеждани отделно с обикновени инструменти. Поради това ЕИСК препоръчва включването на Териториалната програма в процеса на европейския семестър, съгласно насоките, подкрепени от ESPON.

4.4. Укрепването на гражданския подход и по-активното участие на гражданското общество в Териториалната програма до 2030 г. са задължителни аспекти за гарантиране на по-приобщаващо, демократично и устойчиво териториално развитие. Необходимо е да се укрепят механизмите за участие, които дават възможност на организациите на гражданското общество и на гражданите да допринасят активно за процесите на вземане на решения, от планирането до изпълнението и оценката на териториалните политики:

4.4.1. **Участие на икономическите и социалните партньори:** подкрепа за по-широко използване на инструменти за обществени консултации и на процесите, основани на участие, за да се включат организациите на гражданското общество, фондациите и други филантропски организации и гражданите в процеса на вземане на решения.

4.4.2. **Овластяване на общността**: от основно значение е на местните и социалните общности да се предоставят инструментите и уменията, необходими за активното им участие и влияние върху вземането на решенията, които се отнасят за тяхната територия. Приоритет е да се подобрят знанията и уменията на администраторите и длъжностните лица на местните власти относно инструментите и методиките, предоставени от Териториалната програма до 2030 г., с цел, от една страна, да се подкрепят участието и достъпът до възможностите, предлагани от Териториалната програма до 2030 г., и от друга страна, да се насърчи взаимното допълване между всички публични фондове на ЕС в подкрепа на процесите на изпълнение.

4.4.3. **Прозрачност и достъп до информация:** осигуряване на достъп до съответните данни и информация относно териториалното развитие и публичните политики и гарантиране, че процесите на вземане на решения са прозрачни и че гражданите са ясно информирани за причините за тези решения.

4.4.4. **Социална интеграция и приобщаване:** гарантиране, че всички социални групи, включително малцинствата и уязвимите групи, са представени и имат право на глас при вземането на решения на териториално равнище. Освен това е от решаващо значение политиките да насърчават интеграцията и социалното сближаване, като се справят с неравенствата и дискриминацията, насърчават и прилагат хоризонталния подход на солидарност и справедливост между поколенията ([27]).

4.4.5. **Междусекторно сътрудничество:** насърчаване на сътрудничеството между публичните администрации, частните предприятия и организациите на гражданското общество за осъществяване на териториални проекти. Местните власти са от съществено значение за превръщането на целите на Териториалната програма до 2030 г. в конкретни действия чрез стратегическо планиране, управление на ресурсите, междурегионално сътрудничество и участие на общностите.

4.4.6. **Мониторинг и оценка с участие:** гарантиране на участието на представители на гражданското общество в процесите на мониторинг и оценка на териториалните проекти и политики.

([27]) Становище на Европейския икономически и социален комитет — Насърчаване на солидарността между поколенията в Европа (ОВ C, C/2024/6869, 28.11.2024 г., ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6869/oj).

4.4.7. **Демократично управление:** насърчаване на по-демократично, приобщаващо и отговорно управление, при което представителите на гражданското общество и гражданите са не само ползватели на политики, но и активни участници във формирането на бъдещето на своите територии.

Брюксел, 5 декември 2024 г.

Председател
на Европейския икономически и социален комитет
Oliver RÖPKE